

Verschenen in 't Uitpluizertje, blad van de KNNV, afdeling Vriezenveen, nummer 2020-1.

Een jaar op de Fayersheide.

2019. Een jaar waarin ik een cursus tot Nature and Wildlifeguide volgde. Ik wilde graag meer leren over wat ik in de natuur zie en welke samenhangen er zijn. Dat begint bij soortenkennis. Eén van mijn opdrachten was een gebied te monitoren op voorkomende planten en dieren. Een toevallige ontmoeting leidde naar de Fayersheide, aan de Walstraat in Vriezenveen. Een prachtig gebied met natte heide, waar ik nog nooit van gehoord had. Ondanks mijn talloze omzwervingen in het Twentse land. Een goed verborgen parel in het veenlandschap.

Je kunt je misschien voorstellen dat je een keuze moet maken in welke soorten je uitzoekt en opschrijft. Omdat ik met mijn kennis bij de basis begon, richtte ik me op algemene soorten planten en dieren. En alles wat me verder opviel. Op wat ik direct kon zien. Maar ook op diersporen en veren, die laten zien wat er leeft als je ze leert te lezen.

En op de wondere wereld van de gallen. Die zich ontvouwt als je stilstaat en kijkt. Als je weet wat je kunt zien, kom je vele soorten tegen. De sigaaralvlieg in het riet langs het pad de Fayersheide in. De felrode gladde rozenerwtgalwesp en de fascinerende bollen van de rozenmosgalwesp op de hondstroos bij de ingang van dat pad. De brandnetelbladgalluis op de brandnetels die voor het riet staan en de frambozentakgalmug op de braam ernaast. Op enkele vierkante meters verschillende soorten gallen bij elkaar. Soorten waar je ongezien voorbij loopt als je niet weet wat je kunt zien.

In februari was het nat op de Fayersheide, met recht een natte heide. In maart veel regen, waardoor het water soms tot over vlonder stond. En dan het langzaam opdrogen van de Fayersheide, terwijl je door variaties in de plantengroei zelfs tot diep in de droge zomer de vochtige plekken kon terugvinden. De wolfsklauw en de melkeppe op de natte plekken, de blauwe knoop en de wilde bertram op de drogere. Als je de geomorfologie van het gebied naast de natte plekken legt, is goed te zien waar in de ondergrond een laag van ondoordringbaar keileem ligt. Dat zijn de plekken waar meer water blijft staan. Ze liggen ook iets lager.

Geomorfologie heeft te maken met het ontstaan van de ondergrond in een gebied. Zo werden in het vroeg- en middenpleistoceen door grote rivieren verschillende zandlagen afgezet in bijvoorbeeld delen van Twente. Daar hebben we nu nog te maken met zandgrond. Op sommige plekken in het zand heeft zich juist leem afgezet. Door het smelten van ijs na de ijstijd ontstonden hoogtes en laagtes in het landschap. Vandaag de dag is dat nog terug te zien. Bijvoorbeeld doordat in een droge zanderige omgeving, er ineens in een laagte een ven ligt. Daar stroomt water naartoe en wordt het vastgehouden, doordat lagen in de ondergrond geen of slecht water doorlaten.

In het najaar kwam het water weer terug. Een cyclus van nat en droog, die telkens doorgaat. En toch ook telkens weer verandert. De grondwaterstand rondom de heide is laag, afgestemd op de intensieve landbouw rondom het gebied. Daardoor raakt het grondwater de waterstand in het gebied niet en sijpelt er water de grond in naar beneden. Ook viel er de afgelopen jaren weinig neerslag. Verdroging is het gevolg. Op de Fayersheide groeien veel plantensoorten die afhankelijk zijn van de hoeveelheid water. Zo is het biotoop waar de vleugeltjesbloem, de stekelbrem, het vetblad en het heidekartelblad groeien, vrij zeldzaam in Nederland. Op de Fayersheide is deze nog te vinden.

De klokjesgentiaan bloeide uitbundig dit jaar, over vrijwel de hele heide. Bijzonder om te zien was dat er ook een witte mutatie te zien was tussen al het paars. De schildereprijs, het dalkruid, de koningsvaren, de moerashertshooi, de ogentroost, de welriekende nachtorchis, de grote pimpernel

en de grote en de kleine ratelaar maken, samen met de vele andere flora die er voorkomt, een gebied dat heerlijk is om door te struinen.

Niet alleen de flora maakt dit gebied bijzonder. Op één van mijn struindagen stond ik oog in oog met een citroengeelgekleurde spin. Hoewel mijn spinnenfascinatie niet zo groot was, had ik nog nooit zo'n mooie spin gezien. Het bleek een marmerspin te zijn, *Araneus marmoreus pyramidatus*, een soort die in 2019 op waarneming.nl voor Overijssel maar twee keer ingevoerd is. Beide keren op de Fayersheide.

Over spinnen gesproken. De felgekleurde tijgerspin met zijn bijzondere zigzag in het web, was dit jaar volop aanwezig. Net als de moerassprinkhaan. Het leverde een veld vol tijgerspinwebben op, waarin behendig vele moerassprinkhaanpakketjes gewikkeld werden. Ook als de sprinkhaan groter was dan de spin. En later in het jaar de grote eicocons van diezelfde spin.

Van de vogels liet de wiewaal zich uitgebreid horen én zien. Twee door de zon verlichte gele strepen die over de heide vlogen. De kramsvogels die eerder in het jaar de boomtoppen als rustpunt gebruiken, op hun trek. Net als het water in de bufferzone dat onder andere een rustplek bood aan de groenpootruiter, de bosruiter, de watersnip en de tureluur. De houtsnip die opstoot uit de struik waar ik langs liep. Maar ook veren kunnen laten zien wat er leeft. Zo liet de ransuil zich niet zien, maar liet ze wel haar veren achter. De groene specht was goed te horen én te zien, en ook aan de hand van veren terug te vinden. Op een dag lag er een geplukte sperwer. Geplukt door een havik? De torenvalken hadden hun nest in de bufferzone en gebruikten de Fayersheide als jachtgebied. De patrijs was er ook te vinden. Zandbadderend en scharrelend door het hogere gras.

Ook bij de insecten is een wondere wereld te zien, als je maar stilstaat en kijkt. Bijvoorbeeld de eitjes van de geringde roofwants. Zwarte staafjes met een wit kopje, geclusterd op een grasspriet. De geringde roofwants zelf. De eikenpage. De rups van de koninginnenpage. De gewone zakdrager, een nachtvlinder, die zich als takkenbosje liet zien aan een graspluim. De Duitse schorpioenvloeg, met zijn schorpioenvormig achterlijf. De citroenpendelvlieg. Een kleine greep uit wat er te zien is.

Soms krijg je onverwachts een extra cadeautje mee. Zoals de steenmarter die op een dode berk fourageerde en zich daar ruim een kwartier liet observeren. Springend en grijpend om de stam, de bast eraf halend om bij de insecten te kunnen.

Ook heb ik uren besteed aan zoeken naar wat er zou moeten zijn. En niet te vinden was. De zonnedauw, de boomkikker en de levendbarende hagedis. Zijn ze verdwenen in de grote droogte van 2018 en 2019? Is het biotoop niet goed genoeg meer? Of lieten ze zich gewoon niet zien?

Een jaar op de Fayersheide. Fascinerend. Leerzaam. Een jaar waarin ik ook beseft hoe mooi het is dat dit soort verborgen parels bestaan en dat we daar volop van mogen genieten.

Anke Heij